POÈTIQUES FEMINISTES DEL COS I DEL DESIG

Germanastres i gripaus. Amor Disney i agenciament feminista

Brigitte Vasallo

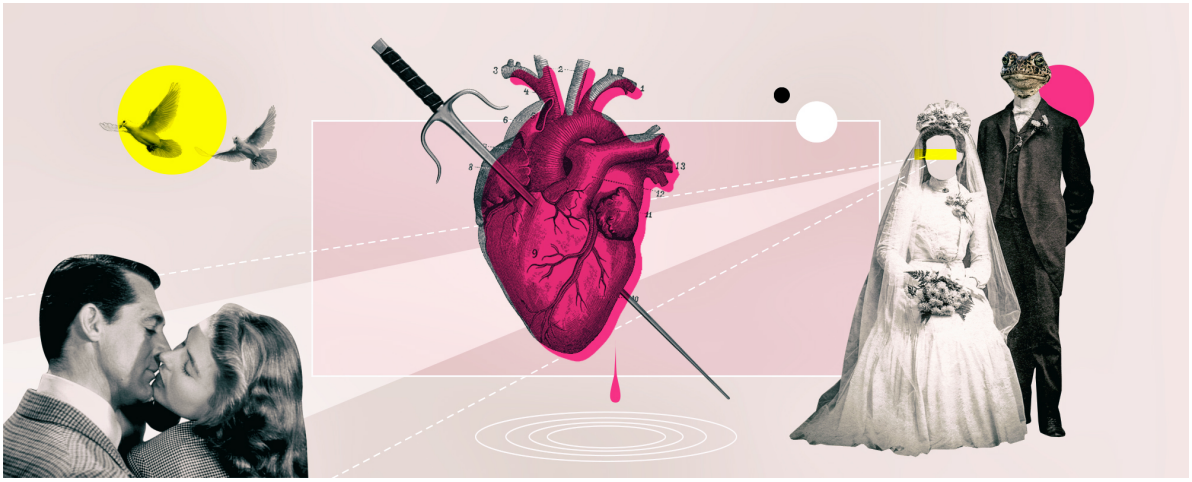

Nadia Sanmartin

Si alguna cosa que m'interessa del pensament crític amorós són els feminicidis i tot el llarg periple de violències de les nostres vides amoroses. Sabem que els feminicidis estan relacionats amb la construcció de gènere, amb la masculinitat guerrera i possessiva, amb la cosificació de les nostres vides, en la conquesta del nostre cos com a un altre cap de batalla a afegir a la llarga llista de camps de batalla. Però també tenen relació amb la nostra construcció amorosa dependent, a escala emocional i a escala material, en el nostre bastiment de subjectivitat i necessita la col·lectivització de les línies de fuga. Les violències són de qui les causa però hem de crear plegades les escletxes per fugir-ne. Aquest text, doncs, vol ser un article d'autodefensa feminista i de corresponsabilitat en aquesta autodefensa partint de la idea que el jo no s'acaba en el límit de la meva pell, sinó que s'expandeix cap al nosaltres. Les violències amoroses són la pedra, doncs, que tiro al centre del llac, per tal de poder observar on arriben les onades expansives d'aquesta pedra.

Una frase, gairebé un aforisme, sembla estar consensuat. L'amor romàntic mata. Però malgrat això el seguim reproduint perquè, quan estem enamorades, tenim la certesa que el nostre no ens matarà i perquè quan el publicitem i, per tant, el validem, tenim la certesa que no estem validant l'amor que mata sinó l'amor bonic que diem que ens salvarà. Aquí ja tenim les primeres trampes: d'una banda creure que és el sentiment allò que hem d'aturar i no la seva formulació i d'una altra creure que l'amor romàntic no és això tan bonic que vivim. Perquè si alguna cosa té l'amor romàntic, és que és molt bonic.

Podem començar a destriar la palla del gra fent arqueologia d'anar per casa del terme. El

romanticisme fou un moviment cultural i polític que adquireix el seu moment de glòria al segle XIX, que és un segle amb salut de ferro que ens està durant ja més de 200 anys i segueix sumant. A Europa veníem de Napoleó, que aviat es diu, i d'una Il·lustració que es va fer pesada com ella sola i, en aquests moviments pendulars tan típics de la història del continent, el romanticisme va apostar per un extrem oposat formal, perquè de fons tampoc no ho era tant, d'oposat. Passem doncs a una exaltació sentimental gairebé afectada, al jo-jo-jo mi-mi-mi, als drames, als traumes i a les boires infinites. Feu un tastet del *Tannhäuser* de Wagner i ja em direu…

L'amor, evidentment, es posa al centre d'aquest joc però no pot ser un amor plàcid perquè això no dóna per wagneriades. L'amor com a repte com a fatalitat, l'amor que tot ho pot i que és, alhora, impossible. Com més impossible, millor. Tenim a Romeu i Julieta de Shakespeare que és d'uns quants segles abans i que ha quedat en l'imaginari col·lectiu europeu com la gran història d'amor que ja veieu el què els hi va durar i com va acabar. A la literatura catalana, aquest sí en ple romanticisme, que aquí es va instal·lar sota el segell de la Renaixença, tenim el meravellós Àngel Guimerà. *Mar i Cel* narra l'amor impossible entre la Blanca i en Saïd, una noble cristiana i un pirata musulmà, en el context de l'expulsió dels moriscos, que viuran un amor més enllà de la mort i tot això: el mar i el cel que es troben eternament en l'horitzó, ja us podeu imaginar.

> Sabem que els feminicidis estan relacionats amb la construcció de gènere, amb la masculinitat guerrera i possessiva. Però també tenen relació amb la nostra construcció amorosa dependent, a escala emocional i a escala material

Tota aquesta exaltació de l'amor com a dificultat, com a sacrifici, com a sentit últim de tot ha calat… i de quina manera. Combinat amb construcció social de les dones com a cuidadores, construcció de subjectivitat també, ha fet un còctel molt perillós de confusió entre l'amor i la violència i entre l'amor i l'acceptació íntima de la violència perquè l'amor tot ho pot. De fet, per a ser totalment acurades, l'inici del còctel, tirant dels fils que proposa la Gloria Steinem, és la confusió entre amor i romanç, entre amor i faula, fins i tot entre amor i festeig.

Quan parlem d'amor romàntic, doncs, no parlem de l'amor detallista: no parlem dels soparets, les postes de sol i el fet de mirar-nos embadalides als ulls, Això ho hauríem de fer més sovint, o hauríem d'adonar-nos que ho fem amb molta més gent i amb moltes més coses que amb la nostra parella. Mirem embadalides el feminisme, les manifestacions que ens commouen, fem soparets amb les amigues que res no han d'envejar als que fem amb allò que qualifiquem d'amors, com si les amigues no ho fossin, i mirem postes de sol amb nosaltres mateixes, de vegades trobant a faltar la presència d'algú significatiu com si nosaltres no fóssim prou significatives.

Quan afegeixo la capa d'amor Disney agafo el paradigma dels contes infantils romàntics,

dels que les pel·lícules Disney en són transmissors contemporanis. Si ens seguim explicant aquests contes, és perquè contenen informació transmissible, socialment acceptada i, com a tal, invisibilitzada, normalitzada. Hem parlat molt sobre el príncep, em temo que per aquesta dificultat que tenim d'analitzar les línies horitzontals sense quedar atrapades en la verticalitat, en la relació de poder primària que representaria ell. Però les històries Disney contenen línies transcendents en l'entrellat de les nostres construccions amoroses més enllà de l'anàlisi de la parella en si.

Veiem: la protagonista dels contes, la Ventafocs, per exemple, és una noia maca i bona, dos adjectius que van plegats per una màxima romàntica també que exemplifica el vers d'en John Keats (romàntic) que diu "la bellesa és veritat". Hi ha un seguit de valors morals associats a la bellesa física o, més aviat, entenem de manera subconscient (de manera sistèmica) que la bondat té conseqüències en l'exterior de les persones, un exterior i una bellesa, però, totalment normalitzades per uns estàndards que vénen fixats pel capitalisme entorn el negoci de la moda i la cosmètica i creuats per una mirada extremadament patriarcal, racista, capacitista i classista, com a mínim. I heterocentrada, és clar. Això com a nota al peu de pàgina, perquè no és aquí exactament on anàvem. Aquesta noia bona-i-maca està envoltada d'altres dones lletges i dolentes, també tot junt. Les madrastres, les germanastres… dones de la família de manera artificial, la família dolenta que és la família que no és sanguínia. Aquí també tenim per un article més.

No ens desviem. Aquestes dones que l'envolten l'odien, li fan la vida impossible, i al llarg del conte queda clar que la prota, la Ventafocs, és millor que elles. Millor. Atenció a la primera marca de la confrontació femenina. Més maca, més dolça, més cuidadora, més innocent, més neta, i no sé quants mandats de gènere més. I tot el conte va en el sentit que la Ventafocs rebi el lloc que mereix. Que mereix per mèrits, permeteu-me la redundància que ja m'estic posant nerviosa i tot. I quan es demostrarà aquesta superioritat envers la resta de les dones? Tatxan! Perquè una persona amb privilegi de gènere i de classe, algú amb més poder, l'amo, en resum, l'escollirà. Subratllo el privilegi de classe perquè és un príncep, no és el veí de dalt, ni molt menys la peixatera de la cantonada. Privilegi de gènere i de classe. L'escull, doncs, i ella accepta l'elecció i mai no es planteja la possibilitat que no ho faci. L'acceptació ve donada de sèrie. Imagineu que arriba el príncep i la Ventafocs li diu: "ai noi, quina mandra que em fas"… Ni es planteja, perquè les dones, les Ventafocs, no deixem passar l'amor®. I ja està. La Ventafocs guanya i les dones del voltant, perden. Tximpum.

> Quan afegeixo la capa d'amor Disney agafo el paradigma dels contes infantils romàntics, del quals les pel·lícules Disney en són transmissors contemporanis. Si seguim explicant aquests contes és perquè contenen informació transmissible, socialment acceptada

L'amor romàntic mata, així, exactament. Mata perquè ens confronta, mata perquè ens aïlla, mata perquè fa passar l'amor®, és a dir, la parella, per davant de tot. I quan arriba la

violència, ja em diràs com es desmunta això, i com s'assimila que allò que havia de ser el millor que t'ha passat, allò que et dóna valor i autoestima, resulta que és una merda. Com ho fem? Perquè aquí, companyes, hi hem estat totes.

Hi ha un munt de presumpcions errònies al voltant de l'amor Disney que el protegeixen, també entre feministes. Una d'elles és que l'amor Disney no és amor de veritat, és una altra cosa. I clar, el que cada una de nosaltres sentim quan ens enamorem, no fotem, és amor! Llavors, concloem, l'amor Disney és el que senten les altres. I l'assenyalem (en les altres) i ens quedem tan pantxis. Anem per parts: quan diem Disney, o romàntic, ens referim a la construcció, no al sentiment. Sentim el que sentim, i sentim el que podem sentir. Construïm l'amor d'aquesta manera, i allò perillós és la manera de construir-ho. D'altra banda, allò que sentim també és una construcció. Poso un exemple que tinc ja molt gastat però que em sembla molt útil. Si pensem a passejar per un cementiri a la nit soles sentim por i si ho féssim, ens moriríem efectivament de por. Però no tenim cap experiència (a la història!!) de morts que hagin sortit de les tombes per matar ningú, ni de violadors que violin després de morts, ni res semblant. Segurament ni els dolents-dolents van als cementiris de nit perquè no hi ha res a fer. Deu ser el lloc més segur del món. La por que sentim, doncs, és una por construïda socialment.

L'enamorament també el sentim, clar, però també el construïm. Hi ha tota una sèrie de rituals d'autoenamoramenti que incorporem sense embuts perquè enamorar-nos és un mandat de gènere, perquè ser dones és estar enamorades, per molt malament que soni. Em sé la teoria però també em remeto a la pràctica i a les poques èpoques de la vida que passem sense estar emparellades i a com considerem aquestes èpoques com estones entre aparellaments. Per enamorar-nos, i per enamorar, doncs, mitifiquen, generem narratives de predestinació, resignifiquem les memòries de les nostres vides per anar a parar allà, a aquell enamorament, a aquella parella.

> L'amor romàntic mata, així, exactament. Mata perquè ens confronta, mata perquè ens aïlla, mata perquè fa passar l'amor®, és a dir, la parella, per davant de tot

I fer tot això no vol dir que no sentim el que sentim ni vol dir que allò que sentim no sigui real. No vol dir ni tan sols que sigui "dolent". Però igual que hem entès que el gènere és una construcció i no per això és menys real, l'enamorament s'hauria d'entendre d'una manera semblant, i entendre la seva performativitat, també.

Una altra qüestió que assumim al voltant de l'enamorament i que, per mi, contradiu de manera frontal el pensament feminista, és la manca d'agència davant l'enamorament. La inevitabilitat, allò quan t'enamores no hi pots fer res, és una idea extremadament perillosa. El nostre desig, que és nostre, que és propi, passa a ser desig de reciprocitat, desig de ser desitjada, en un exercici d'autocosificació que no té a veure amb el cos, sinó amb la mirada rebuda, amb la necessitat de rebre la mirada del desig recíproc. D'alguna manera,

entreguem el nostre desig sense decidir ni tan sols fer-ho: ens neix entregat. El desig es completa amb la reciprocitat… i és així que el perdem. Desitjar i voler ser desitjada són dues coses a diferenciar. La predestinació també s'articula amb aquest relat de l'inevitable: l'altre i jo estem destinades, i contra el destí ja em diràs. És una lògica del tot curiosa per un moviment des-essencialitzador com és el feminisme que ha lluitat tant per arrencar les nostres vides de les garres de la predestinació.

Per acabar-ho de rematar, l'amor de veritat, l'amor-amor, és únic. Cap Ventafocs té tres marits i dues xicotes. El conte s'acaba quan trobes l'Amor, amb majúscules, i au. Com ens ho fem per conjugar aquesta idea que portem tan i tan arrelada amb la realitat amorosa de les nostres vides llargues i canviants, amb les nostres biografies plenes d'amors? Fàcil: negant-los tots menys l'amor present. Hi ha un munt de cançons que parlem d'això, de l'especificitat tan específica del que sentim tu i jo com si ningú la sentís igual o com si cada una de nosaltres no l'haguéssim sentida mai. Mare meva la intensité. Posem-nos serioses un moment, i sense fer-ho públic, responguem-nos en privat, en silenci: descartem l'amor actual, qui l'estigui vivint, perquè ja sabem que no podem ser objectives, però, revisant els vostres amors anteriors, no us sembla que a cada vegada us semblava que era l'Amor i és la ruptura la marca que ens fa repensar-lo com a no-veritable en tant que temporal, no etern?

Amb tot aquest tinglado està clar que ens trobem bastant indefenses davant l'enamorament. Ens queda, però, el rovell de l'ou, la qüestió que per mi és la clau: la confrontació horitzontal i quan dic horitzontal penso en la Ventafocs i les germanes com penso en nosaltres enamorades i les amigues, com penso en nosaltres enamorades i les exparelles de la nostra parella. He escrit algun cop que l'exparella de la nostra parella té informació transcendent… i tan de bó ho hagués après abans, però el sistema no ens deixa veure això. El sistema de confrontació, aquell que ens diu que la resta de dones ens tenen enveja i desitgen el nostre príncep o la nostra princesa, ens ensenya que som competidores naturals i que aconseguir l'atenció d'aquella persona demostrarà que som millors. Potser no anem per la vida pensant que som millors (potser, dic) però totes hem viscut la sensació de no ser les escollides i pensar que som pitjors. Forma part del mateix entrellat.

> La confrontació s'atura a cada pas, buscant les aliances, aturant els cops i no posant l'altra galta, protegint-nos sense atacar, que són dues coses ben diferents

La roda és una roda i, com a tal, és infinita. Si aturéssim la confrontació, si almenys donéssim espai per a aturar-la, bona part del tot canviaria. Aturar-la, però, ens faria canviar la manera en què ens situem als amors, perquè l'autoestima que hi posem té molt a veure amb aquest ser millor-pitjor que la resta. Perquè vivim en un món jeràrquic on només és vàlid allò que és millor, en un món que ens demana, constantment, sobresortir, individualitzar-nos. Si l'aturéssim, trencar una relació no seria un fracàs de dimensions tan terribles, no seria una vergonya, seria un pas més, natural, en els múltiples camins de la vida. Si l'aturésim no parlaríem d'estar soles quan no tenim parella perquè, de fet, no ho

estaríem. Perquè les nostres amigues tampoc no prioritzarien les seves parelles davant de la resta d'afectes, perquè podríem fer xarxa, podríem fer eixam. Si l'aturéssim aniríem a parlar amb les exparelles de la nostra parella a veure com els hi ha anat, i ens ho explicarien amb sinceritat perquè no els hi aniria l'orgull ni l'autoestima en fer-ho. Si l'aturéssim, estic convençuda que estaríem obrint escletxes, entre totes, per poder fugir de la violència quan la violència arriba. I hem perdut massa companyes en aquest camí per a pensar que és una cosa sense importància, un detall sense més.

No només no aturem la confrontació horitzontal quan es tracta d'amors, sinó que publicitem l'entrellat constantment. Cada cop que lluïm la nostra parella estem enviant un missatge clar a la resta: la felicitat és això, ser una dona amb èxit és això, sense això no som res, ni nosaltres, les feministes, les empoderades i tot això que diem ser. Podem trencar tots els mandats de gènere però aquest no podem, no sabem, no ens atrevim, tan i tan potent és el sistema.

La construcció de gènere està ancorada en tot això, en enamorar-nos. No és res de nou això que dic, però potser no hem arribat a veure les darreres conseqüències de tot plegat.

Per a concloure i no deixar caps per lligar, apunto també la qüestió de la monogàmia. Ja he provat de demostrar en altres treballs que la monogàmia és un sistema de distribució dels vincles i que no va de quantitat, de tenir diverses parelles, sinó del pes que aquesta construcció té enfront de la resta de vincles. En això que anomenem poliamor i que, per mi, és una forma de monogàmia en tant que segueix treballant sobre el pes de la parella, es parla molt de termes com la compersió, que és un neologisme per definir l'alegria davant la felicitat de l'altre. No puc deixar d'apuntar la misèria d'una societat que no té paraula per definir això. En aquest submón poliamorós ja existeix fins i tot el síndrome de la bona poliamorosa, que bé a ser la modernització formal del mite de la bona esposa. Aturar la confrontació horitzontal van de la mà de conèixer bé els propis límits i saber-los protegir, si allò que volem és aturar la violència. Com totes les qüestions sistèmiques on estem posant el cos, no es podrà canviar de manera individual ni de manera immediata. La confrontació s'atura a cada pas, buscant les aliances, aturant els cops i no posant l'altra galta, protegint-nos sense atacar, que són dues coses ben diferents. Agenciant-nos de la nostra vida, de la intimitat de la nostra vida també, de la intimitat dels nostres desitjos i dels nostres amors, deixant-nos de mars i cels i tornant a terra perquè l'Amor esdevingui, per fi, amor, en minúscula, una emoció que ens faci bé i no ens faci, col·lectivament, ni dependents, ni patidores, ni violentes ni violentades. Obrir entre totes les escletxes per fugir i obrir els espais per a acollir-nos quan ens cal fugir. També a escala material, també a escala emocional.

Mai no he cregut en la vareta màgica de la resolució d'aquest infern que vivim: sóc de l'escola interseccional i crec que l'anàlisi ens dóna eines per entendre la realitat, però que no és la realitat. I malgrat això, estic convençuda, tinc la certesa íntima (que vés a saber què significa això) que si poséssim més afany a aturar la confrontació entre nosaltres, res no tornaria a ser igual. I seria millor, més vivible, menys violent.

Brigitte Vasallo

Brigitte Vasallo és escriptora, formadora i activista antiracista, feminista i LGBTI. És reconeguda per la seva crítica de la islamofòbia de gènere i la denúncia del *purplewashing*, així com per les seves investigacions respecte al poliamor en les relacions afectives. Imparteix cursos i seminaris sobre diversitat afectivo-sexual i interseccionalitat aplicada a la Universitat de Barcelona, la de Girona i la de les Illes Balears i és docent del Màster de Gènere i Comunicació de la UAB.